

nen, feledni!

Feledni és odakúszni Ingeborghoz, mint valami fiucska, vissza az anyatestbe; még egyszer: „Halló öreg fiú! Na, te is? — Ma este? úgy bizony! Hová? A nőhöz — hurrá!” Mégegyszer: ilyen és ilyen vastag könyvet és a fél könyvtárat benyelni, megrészegetni a könyvektől... még egyszer elülről az egész litániát. Az alaphang azonban: hiába, hiába, hiába.

„Minden idő”, — hangzik a leglaposabb közhely, — „átmeneti.” Igen. De hogy már végre valaki felugrana és elordítaná, hogy ő nem akarja tovább csinálni — s hogy ez fosztogatás és máskép' kell, hogy legyen — s hogy ne a dolgok uralkodjanak, hanem az ember... ó, te jószágos ég! Ime — ezzel a bölceleti huszassal fizetnek ki: minden élet átmenet — a születéstől a halálig. Csinálj hát magadnak valami kellemes életalkonyatot...

Mennyi mindent megteszünk, hogy ezt az ürességet kitöltsük! Aki kitölti és egy méterkére még kiemelkedik belőle, az nagy ember. Hogy hol van valakinek a feje, fent magasan a fellegekben —: az nem sokat jelent. De hogy hol áll a lábaival, vajjon a sima földön vagy mélyen alatta... az megmutatja egészen. És aki akkor még nevetni tud, az nevethet. „De csak nem tagadja, hogy a modern ipar fejlődése...” A trombitások fújják. Igen is, már megyek.

IVAN OLRRACHT: HORY A STALETI (Melantrich, Praha, 1935.)

A Korunk pár hónappal ezelőtt ismertette Ivan Olbracht, a kitűnő cseh író kárpátaljai könyveit. Ezek között első helyen áll Olbrachtnek „Nikola Suhaj, loupezsnyik” (Suhaj Miklós, haramia) című regénye. Költői szépsége és megrázó, igaz válóságábrázolása révén azonban nem marad e regény mögött Olbracht nagy port felvert „Hory a staletí” (Hegyek és századok) című kárpátaljai riportkönyve, mély az őserdők és havasok világában élő szegény és elmaradott ruszin nép életét tárja elénk és villantja rá, a fényt, arra az egyenlőtlen harcra, melyet a nincstelen és középkori, sötétségben megfeneklett ruszinság (a természet erőivel és uraival szemben viv) meg napról-napra. E könyv elvezet bennünket a titokzatos orthodox zsidók és e föld többi társadalmi rétege közé is és rámutat azokra a politikai machinációkra, melyek a kulisszák mögött játszódnak le és amelyek a nyomorban élő és elégedetlen tömegek lekötésére irányulnak. A könyv befejező része ez országgrész népeinek érdekes ideológiai fejlődéséről számol be. A kötetvezetőben egy részletet közlünk ebből a fejezetből. (s. l.)

Azóta, hogy ezek közül a riportázsok közül az első napvilágot láttak*, a fejlődés valóban gyors léptekkel haladt előre. A régi hazafias-függő egyetértéssel leszámoltak és megindult az osztálytagozódás. Egyszemélyben egyszerre lojális demokratának, integrális nacionalistának, klerikálisnak és következetes szociatistának lenni, elvégre a nemzeti kibontakozásnak csak egy és egyébként sem hosszú szakaszában lehetséges.

A mult évtized feléig az ország nagyjából szocialista volt. Azután az agrár-párt kerítette hatalmába. Ma az ország igen gyorsan nacionalizálódik. És pedig összes nemzetiségi és gazdasági összetevőjében. Némileg természetellenes fejlődés ez és kissé meggörbült vonal. Közlebről kell megtekinteni.

A szocializmus széles rétegeket vonzott magához, de szervezetileg

*) 1931 és 1932-ben.

az országot nem alakította át és a pillanatnyi fordulatra lévén beállitva és az adott pillanatban megelégedvén a szegényekről és gazdagokról szóló lelkesítő jelszavakkal, nem hatolt ideológiailag sem túl mélyre. A katonák voltak az elsők, akik e jelszavakat a frontról magukkal hozták, ezek voltak az első politikai jelszavak, amelyek teljes mértékben kielégítették őket és gyakran ezek voltak az első politikai jelszavak, amelyeket valaha egyáltalán hallottak. A gazdasági feltételek a szocializmusra nagyon kedvezőek voltak, a társadalmi és kulturális viszonyok ellene dolgoztak. Az ország, mely északi részén még ki sem került a pásztorkodás állapotából, földrajzi szétszórtságban élő lakossággal, az ipari munkásságnak csak elenyésző rétegével, minden szocialista és főleg szervezeti előiskolázottság nélkül és a közélet ábécéjének ismerete híján, nem volt felkészülve. Mindennek ellenére gyorsan terjedt a háború-megnyomorította és kiéhezett országban. Hatással volt itt a magyar kispolgárság nemzetiségi reménye, hatással volt itt a ruszinok rokonszenve az RSFSR-rel, amely 1920-ban háborús szándékkal mélyen behatolt Lengyelországba, mert a régi barátságos viszony Oroszországgal folytonosságban volt a háború előtti és a háborús agitációval, melyet itt a pravoszláv papok fejtettek ki, noha más kormányviszonyok között. Így az akkori kárpátaljai szocializmus az urak elleni gyűlölet és a jobb élet utáni homályos vágy volt, de a teljesíthetetlen reményeké is. Meglehetősen megszervezett ellenzék volt, nagyon különböző motívumokkal és igen gyakran merő fantasztikum. Nem is lehetett ez másképp abban az országban, ahol a keresztények mennyei hierarchiája mellett még pogány istenek élnek és ahol a szocialista agitátorok, horgonyt akarván vetni, félbeszakították templomba harangozáskor a népgyűlést, hogy a többiekkel együtt imádkozzanak. A kárpátaljai szocializmus hatalmas és heves hullám volt, de lelohadt. Azonban nem nyomtalanul. És nem hatástalanul a jövőre. És ha nem hozott mást, bizonyára hozta azt a tudatot, hogy vannak még más szervezetek is, mint a rablóbandák, amelyek elvehetnek a gazdagtól és adhatnak a szegénynek és megtorolják az emberi igazságtalanságot.

Ma még az agrárok tartják a kezükben az országot. Bizonyára: éltek itt perzekúcióval és gazdasági elnyomással és az állami adminisztratíva-adta lehetőségekkel; bizonyára: megváltoztak a társadalmi feltételek is, a nemzetközi feltételek is, meg a forradalmi feltételek is, de egy ilyen hirtelen elfordulás a szocializmustól az agrárizmushoz a korán kifáradt nemzet pszichikai reakcióját és azt a kézlegyintést jelentti: „Csalatkoztam reményeimben, alávetem magam az adott állapotoknak.” Azaz a legerősebb pártnak, amely a demokráciát képviseli nálunk.

Most a nacionalizmus hulláma vonul át az országon. De a ruszinoknál ez már nem az a régi ébredő, felszabaduló és egyetértéskedő hazafiság, melyet néhány háborúelőtti pap és elszigetelten álló intellektüel képviselt. És a zsidó nacionalizmus ma már nem a Jehovában való pusztá bizalom és az a meggyőződés, hogy létezni és a nemzet egységét megőrizni csupán vallási elzárkózottsággal és az erkölcs és a hagyományok kicsinyességeihez való ragaszkodás révén lehet. És a magyar nacionalizmus a változott viszonyok között sokat veszített gög-jéből és elvesztette majdnem minden ragyogását. A nacionalizmus Kárpátalján is új formában jelentkezik. Nem lehet általában fasizmusnak nevezni, de helyenként a fasizmushoz nagyon közel áll. Hordozója, mint az egész világon mindenütt: a kispolgári ifjúság.

A kárpátaljai középrétegek éppen az utóbbi időben nagy változáson mentek keresztül. Magyar kispolgárság itt mindig volt. De a ru-

szin nép, amely most fejlődik ki a parasztságból és pásztorságból, a kispolgári réteget csak most kristályosítja ki magából és első képviselői: az új iskolák nevelte intellektuelek és félintellektuelek most lépnek legényeikbe és a politikai életbe. És a fiatal zsidóság az új gazdasági viszonyok, új iskolák és cionista agitáció hatása alatt nagyon gyorsan kezdi megváltoztatni orientációját. A nacionalizmus azonban kezdi megynerni a lakosság szegény, dolgozó rétegét...

TAMÁSI ÁRON: JÉGTÖRŐ MÁTYÁS (Erdélyi Szépmíves Céh)

Jégtörő Mátyás nem hőse a regénynek. Jégtörő Mátyás csak a regény legutolsó oldalán születik meg s jelenti be róla az író, hogy „egy másik kedvező alkalommal” mondja el életét. Az előttünk fekvő regény csak annyi, hogy e Jégtörő Mátyásba milyen átalakulás után költözik be léleként az a szellem (Tamási szavai), aki számos alakban (bolha, pók, méh, szarka, sas, gólya, bagoly, róka stb.) mesterkedik a fiatal házások és hozzátartozóik körül. E regénnyé oldott mese így csupa prekapitalisztikus képzet és mágikus bonyodalom boszorkánnyal, lidérccel, ördöggel, ám korántsem valami prehisztorikus vagy akárcsak prekapitalisztikus környezetben, hanem gyaníthatólag ma, valami székely faluban. Az az irodalom, amely spiritualizmusával más, falutól idegen írók kezében a tartalmi és szerkesztési szürrealizmusokba csap, Tamásinál így lesz valami minő samanisztikus népiesség, mely a népi ember életének kis és nagy összefüggéseiből kifüstöli a valóság erőinek játékát és helyébe a varázslatok és bűvöletek tartalmi szürrealizmusát teszi, midlalt minden népi figura egy-egy mithosz hordozó vagy legalább is félig valami természetfölötti lény. Nagyon megható ez a transcendentális rejtekekbe horgonyzott népszerűtet, viszont a népről is, meg a népnek is, édes-keveset mond s ha mond is, csak egy egyénien tulajtszott költészet mondanivalóját, mélynek minden — tagadhatatlan — bája, kedélye idilli elandqlitás csupán s nem ama valódi költői mondanivaló, mely élesebbé teszi a szemet s tartalmasabbá a szívet. Tamásitól annak a konkrét falunak és székelynek a művészi megformálását várjuk, akit állítólag se a város, se a tudomány nem ismer, nem pedig ezt a Tamási-féle patent nyomán készült duplafedelű székely királyfi és székely óriás herbáriumot, amit ő oly szorgalmasan ont némi hiúságok és legendák legyezgetésére. „Nem ismerik a székely falut, nem ismerik a népet” — dobolja itt is egy egész nemzedék s amikor e nemzedék gyökérről fakadt írója tollat vesz kezébe, csak a székelyföldi vénasszonyok babonáiban látja a műformálásra kínákozó anyagot!? Az a rész, amit bemutatunk újból csak Tamási játékos-mókás (hamis!) székely világát illusztrálja s nem azt valódit, amiért fáj és fájhat is a szíve. (G. G.)*

...már sokan ott ültek a hosszú tőkén s nem tudtam felgondolni, hogy mire csődülhettek ide. Egyrészüket nem is láttam soha, de nyilván nem lehettek rossz emberek, ha már ehhez a háztájhoz jöttek. Mátyás az egyik szélén ült a sornak, Márta pedig a másikon. Csak egy ember volt, aki nagyurasan és megbecsüléssel karosszéket kapott s a többtől különválva egy kicsit, azon üldögélt.

Ez pedig Sári néni volt.

A szót Márta vitte egy darabig s arról beszélt, hogy az emberiség élete mennyivel szebb és gyümölcsösebb volna, ha mindenki csak jót akarna a másíknak.

— Hát kináld meg mézzel őket! — jegyezte meg Mózsi bácsi.